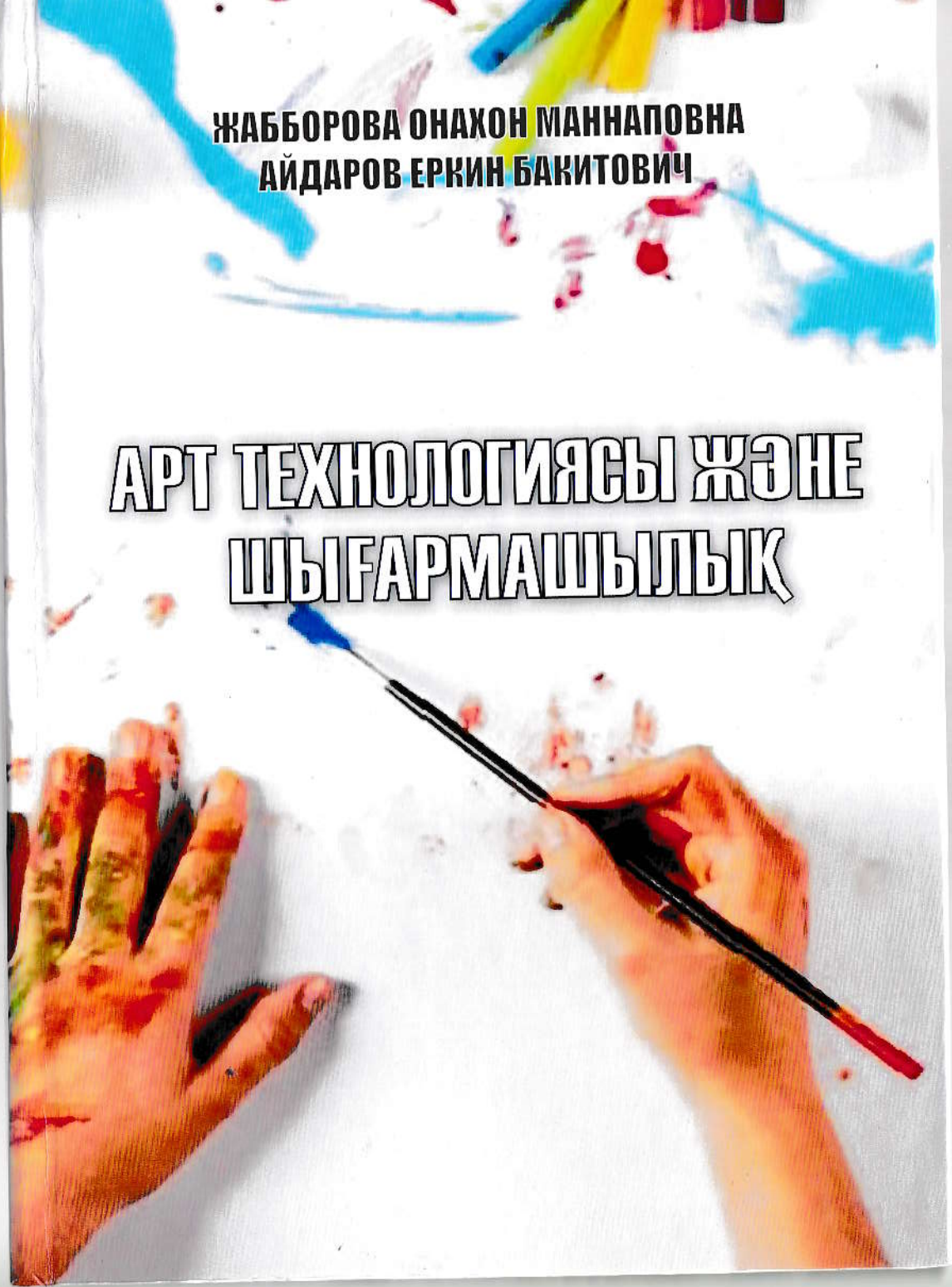

ЖАББОРОВА ОНАХОН МАННАПОВНА
АЙДАРОВ ЕРКИН БАКИТОВИЧ

АРТ ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРЫ БЉІМ, ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛАР МИНИСТРЛІГІ
ШЫРШЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКА УНИВЕРСИТЕТИ

ЖАББОРОВА ОНАХОН МАННАПОВНА
АЙДАРОВ ЕРКИН БАКИТОВИЧ

АРТ ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ
*Жоғары оқу орындарының бастауыш білім мамандығына
арналған оқу құралы*

Ташкент – 2023

УДК-373.3;374
КБК-74.202
Ж-12

Жабборов О.М., Айдаров Е.Б., / АРТ технологиясы және шығармашылық. Оқу құралы.- Шыршық. "Nazokathon ziyo print"- 2023. – 140

Бұл оқу құралы 60110500-Бастауыш білім беру жоғары педагогикалық оқу орындарының студенттеріне арналған, онда жаңа «АРТ технологиясы және шығармашылық» пәнінің теориялық ерекшеліктері, дидактикалық негіздері және практикалық әдістеме мәселелері талданады. АРТ – вербальды өнер, музыкалық өнер, бейнелеу өнері және технологиялық тәсілдер жиынтығына негізделген өнер ұғымын білдіретін ағылшын термині. Сондықтан бұл оқу-әдістемелік құрал мемлекеттік білім беру стандарты мен біліктілік талаптарына сәйкес АРТ технологиясының сөйлеу, музыка және бейнелеу өнеріне талдау жасайды. Оқу-әдістемелік құралды дайындау кредиттік-модульдік оқыту жүйесінің талаптарына негізделген.

Жауапты редактор:

Шукурулло Колдошев Мардонов, педагогика ғылымдарының докторы, профессор

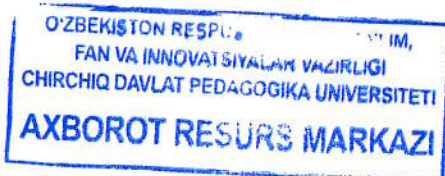
Пікір білдірушілер:

Н.А.Бекетов- ШМПУ-нің «Бастауыш білім методикасы» кафедрасының оқытушысы п.ғ.д.(PhD).

Д.Т.Айтбаев- Низами атындағы ТМПУ-дің «Бастауыш тәлімде ана тілі және оны оқыту әдістемесі» кафедрасының профессор м/а, филология ғылымының кандидаты

Оқу құралы Шыршық мемлекеттік педагогика университеті ғылыми-әдістемелік кеңесі баспаға ұсынған.

ISBN 978-9910-9590-6-6

© Жабборов О.М. ж.б., 2023

©«Nazokathon ziyo print», 2023

2

Мазмұны

1-МОДУЛЬ: «Сөз өнері - АРТ технология мен шығармашылықтың негізі».....	5
1-тақырып: Сөз өнерінің негіздері.....	5
2-тақырып: Бастауыш сыныптарда сөйлеу өнерінің негізі – ана тілі.....	18
3-тақырып: Бастауыш сыныптарда оқу – сөйлеудің факторы.....	25
МОДУЛЬ 2. «Музыка өнері – АРТ технологиямен шығармашылық факторы».....	35
4-тақырып: Музыкалық өнер негіздері.....	35
5-тақырып: Музыка мәдениеті – бастауыш сыныптардағы музыкалық өнердің негізі.....	45
6-тақырып: Бастауыш сынып оқушыларының орындаушылық шеберлігін қалыптастыру.....	57
МОДУЛЬ 3. «Бейнелеу және қолданбалы өнер – АРТ технология мен шығармашылықтың негізі».....	65
Тақырып 7: Бейнелеу өнерінің негіздері.....	65
8-тақырып: Бейнелеу өнері – бастауыш сынып оқушыларының Өнер – шығармашылық дағдыларын қалыптастырудың негізі.....	71
9-тақырып: Бейнелеу өнері бойынша бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілетін қалыптастыру.....	79
10-тақырып: Практикалық өнер – бастауыш сынып оқушыларының Өнер-шығармашылық дағдыларын қалыптастыру факторы.....	86
11-тақырып: Бастауыш сыныптардағы АРТ технологиясы және шығармашылық әдістемесі.....	92
12-тақырып: АРТ технологиясы мен шығармашылықтағы практикалық үйірмелер.....	100
13-тақырып: Бастауыш сынып оқушыларының	

3

шығармашылығын қалыптастыру.....	109
14-тақырып: АРТ технологиясы және шығармашылық бойынша мұғалімнің жеке оқытуы.....	116
15-тақырып: Бастауыш сыныптарда АРТ технологиясы мен шығармашылықты меңгеру деңгейін бағалау.....	123
Өз бетінше оқуға арналған тақырыптар мен тапсырмалар.....	129
Глоссарий.....	131
Ұсынылатын әдебиеттер.....	136

1-МОДУЛЬ: «СӨЗ ӨНЕРІ – АРТ ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ НЕГІЗІ»

1-ТАҚЫРЫП: СӨЗ ӨНЕРІ НЕГІЗДЕРІ

Жоспар:

1. Сөз өнерінің факторлары
2. «Ана тілі» сөз өнерінің негізі ретінде
3. «Оқу» сөз өнерінің практикалық факторы ретінде
4. Сөз өнерін меңгертудің маңызы

Негізгі сөздер: өнер, сөз, негіз, тіл, сөз, оқырман, өнер, ақыл, білім, шеберлік.

Сөз өнерінің факторлары. Өзбекстан жалпы орта білім беретін мектептерде гуманитарлық жаратылыстану және нақты ғылымдарды үйлесімді оқыту тұжырымдамасына негізделген. Осыған байланысты гуманитарлық ғылымдардың кең ауқымы оның адам санасы мен адамгершілікке педагогикалық ықпалы тұрғысынан маңызды. Бұл мәселеде студенттерге гуманитарлық ғылымдар негіздері бойынша білім, білік және біліктілік беру ғасырлар бойы тәжірибеден өтіп келеді. Осы тұрғыдан алғанда гуманитарлық ғылымның маңызды негіздерінің бірі – сөз өнері.

Сөз өнері – ойды сөз арқылы көркем бейнелеу, онда адам мен қоғам өмірі образдар арқылы суреттеледі.¹Сөз өнері – көркемдік заңдылықтарға негізделген тіл мен әдебиеттің біріккен түрі. Оның негізгі объектісі – адамның жаны, санасы, адамгершілігі мен өмірі. Бұл өнер адамның асқақ армандарын, бақытқа үмтылуын, өмірдің мәнін білдіреді. Демек, сөз өнерінің адам өміріндегі алатын орны теңдессіз, сол арқылы адам мәдениеті дамыды. Педагог ғалымдар сөз өнерінің адам өміріндегі өмірлік серігі екендігіне бірауызды.²Расында да адам жастайынан сөз өнерінің тәңіріне құлақ асып өседі. Аллада музыкалық әуен, мазмұн мен бейнелілік өрнектелді. Демек, сөз өнерінің алғашқы көрінісі ретінде Алла тағала адамның психикасына оң әсер етеді.

¹Әдебиеттану сөздігін қараңыз. – Ташкент, 2005 ж

²Стрельцова Л.Е. Искусство слова и младший школьник. // Detey art v jizni. Жинак. - М.: «Просвещение». 1991. - 8 102-125

Сөз өнерінің маңызды факторлары бар. Мұндай негізгі факторлар:

- 1) тілдік мүмкіндіктерді пайдалану;
- 2) бейнелеу;
- 3) рухани әсер.

Бұл факторлардың ең бастысы – тіл. Оның ойынша, әр халық өз ойын, арман-мақсатын ана тілінің мүмкіндіктері арқылы білдіреді. Осы орайда, мәселен, ана тіліміз өзбек тілінің мүмкіндіктерінің кеңдігін айта кеткен жөн. Мысалы, «жылау» сөзінің 30-дан астам түрі бар. «Аңылдау», «жылау», «ену», «көз жасын төктіру» – солардың қатарында. Сөздердің кең мағыналы болуы сөз арқылы адамға жақсы әсер етудің көптеген мүмкіндіктерін білдіреді. Мұндай мүмкіндіктер әр тілге тән және бұл тілдердің де тон, музыкалық және психологиялық әсер ету сияқты кең ауқымды факторлары бар. Сол себепті педагог ғалымдар ана тілі арқылы адамды тәрбиелеу мәселесіне ерекше мән береді. Мысалы, әлемде 200-ден астам тіл болса,

Сөз өнеріндегі тағы бір маңызды фактор – бейнелеу. Оның ойынша, ой бір нәрсемен салыстыру арқылы айтылады. Мысалы, Ойбектің «Өзбекстан» өлеңіндегі мына жолдарды алайық:

Ел топырағында алтын гүлдейді,

Ел күн көрмесе күнді сағынады.

Назар аударсаңыз, «Алтын жайнаған» деген сөз еліміздің көркі мен көркін білдірсе, «Күн көрмесең, күнді сағынарсың» деген сөзде Отанымыздың шұрайлы ел екені баса айтылады. Бұл жолдар адамның психикасына жақсы әсер етіп, Отанға деген мақтаныш сезімін оятады. Сондықтан да бейнелеу сөз өнеріндегі маңызды факторлардың бірі болып табылады. Мысалға, ананы Меккеге, әкені құбылаға, апаны көктемге, апаны шаманзорға теңейді. Соның нәтижесінде адам психикасында қайталанбас көтеріңкі көңіл-күй, құрмет, құрмет, құрмет сезімдері пайда болады.

Сөз өнерінің келесі факторларының бірі мазмұны болып табылады. Оның ойынша, тіл арқылы бейнелі түрде айтылған ой нақты мағынаға ие болуы керек. Осы тұрғыдан алғанда,

мағынасыз ойлар адамның санасына, психикасына әсер етпейді. Мысалы, «жел соқты» деген тіркестің мағынасы «жел қатты соқты» деп берілген. Осы жерде айта кететін жайт, мазмұны терең, шыншыл болса, формасы да талғампаз болады. Көп жағдайда прозалық шығармаларда мазмұн мен форма үндестігіне мән беріледі. Мысалы, Абдулла Қадиридің «Өткен күн» романындағы мына бір көріністі алайық:

Хамид Отабектен Хасанәліге нұсқап:

- Бұл кім?

Отабек Хасанәлінің көшіп кетуін күтіп, ақырын:

- Біздің құл.

Бұл жерде назар аударсаңыз, мынадай мазмұн беріледі: біріншіден, Хамидтің жағымсыз мінезі Хасанәлінің алдында кім екенін сұрағандықтан айтылады; екіншіден, Отабектің әдепті, мәдениетті екені көрсетіледі, өйткені ол Хасанәлінің кетіп бара жатқанын күтіп тұрғанда жауап берді, егер ол Хасанәлінің алдында біздің құлымыз деп жауап берсе, әдепсіздік танылған болар еді; үшіншіден, жазушы адам құл болса да құрметке лайық екенін білдірді. Осындай мазмұн арқылы сөз өнері идеалды кейіпкерлер арқылы адамды тәрбиелеп, жақсылыққа баулиды.

Көңіл бөлсеңіз, сөз өнерінің тілдік, бейнелі, мағыналы факторлары адам тәрбиесінің маңызды негіздері екені аңғарылады. Сол себепті отандық және әлемдік педагог ғалымдар сөз өнерінің осы мүмкіндіктері арқылы оқушыны тәрбиелеу мәселесіне басты назар аударады.

“Ана тілі” сөз өнерінің негізі. Кез келген халықтың сөз өнеріндегі негізгі тірек – ана тілі. Өйткені ана тілінің адам психикасы мен санасына әсері ғылыми түрде дәлелденген, соған сәйкес адам ана тілі арқылы рухани қалыптасады. Соның нәтижесінде қоғамдық өмірде, қоғамда белсенділік танытады. Осыған орай, сөз өнерінің өз негізі бар және екі жағынан маңызды мүмкіндіктер береді: біріншіден, ана тілінің кең мүмкіндіктерін көрсетіп, оны насихаттауды жүзеге асырады; екіншіден, ана тілінің сөздік қорын молайтады. Осыған байланысты ана тілінің сөздік қоры диалектілер мен басқа